

عوامل مؤثر در استفاده از سیگار و مواد مخدر در دانشجویان

دانشگاه شهید باهنر کرمان در سال ۱۳۸۰

SMOKING AND ADDICTION AMONG STUDENT OF KERMAN BAHONAR UNIVERSITY

Dr. Ali Reza Zohoor*

Abstract:

This research was conducted in 2001 to determine the prevalence of smokers and addicted students of Kerman Bahonar University. The research was a cross-sectional study in nature. The study population was 993 students (501 female and 492 male).

A questionnaire was used as a research instrument. The findings of the study revealed that about 13% of the students were smokers and 8% were addicted by opium, heroin, or alcohol. Results showed that the most important reasons for these abusers have been mentioned as having no hope for future job, no entertainment, being single and away from their families. It is recommended that efforts should be made to facilitate marriage, create jobs and entertainment for the students.

Key words: Cigarettes, Smoking, Opium, Addicts, Students

*Kerman University of Medical Sciences

چکیده:

مقدمه: استعمال دخانیات و مواد مخدر یکی از علل مرگ و میر زود هنگام در جهان می باشد. استان کرمان در راه تجارت مواد افیونی همواره در معرض این مواد خاتمان سوز می باشد و سالهاست که خرید و فروش و مصرف

عوامل مؤثر در استفاده از سیگار و مواد
مخدر در دانشجویان دانشگاه شهید باهنر
کرمان در سال ۱۳۸۰

دکتر علیرضا ظهور

استاد یار پزشکی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی کرمان

این مواد در این منطقه به صورت یک مشکل جسمی، روانی، اجتماعی و فرهنگی ظاهر شده است.

روش کار

این پژوهش به صورت مقطعی در پائیز ۱۳۸۰ روی ۹۹۳ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان اجرا گردید. روش انتخاب نمونه‌ها به این صورت بود که از بین دانشکده‌های مختلف، ۶ دانشکده به صورت تصادفی انتخاب و طی دو هفته با تمام دانشجویانی که در کلاس‌های درس دانشگاه حضور می‌یافتند و حاضر به همکاری شدند مصاحبه به عمل آمد.

یافته‌ها

حدود ۱۳٪ دانشجویان تحت بررسی سیگاری و ۸٪ حداقل از یکی از مواد مخدر (تریاک، هروئین و الکل) استفاده می‌کنند. نتایج همچنین نشان داد که بین استفاده از سیگار و استفاده از مواد مخدر هم بستگی قوی وجود دارد. مهمترین عوامل مؤثر در استفاده از سیگار و مواد مخدر در دانشجویان، نداشتن امید به آینده، بی‌کساری، نداشتن سرگرمی مناسب و تفریح، دوری از خانواده و نداشتن همسر ذکر گردیده است.

نتیجه‌گیری

با توجه نتایج به دست آمده جا دارد که مسئولان امر ضمن جلوگیری از دست رسی به سیگار و مواد مخدر، در جهت اشتغال زایی، فراهم آوردن سرگرمی‌های مناسب و امکان برای ازدواج دانشجویان تلاش بیشتری را مبذول نمایند. همچنین آموزش‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی در تمام سطوح تحصیلی با روشی کاربردی‌تر ضروری به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی:

سیگار - مواد مخدر - دانشجویان

مقدمه

استعمال دخانیات و مواد مخدر یکی از علل عمده مرگ و میر زود هنگام در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه جهان می‌باشد. هر سال میلیون‌ها نفر در اثر مصرف سیگار و مواد مخدر جان خود را از دست می‌دهند و نزدیک به یک سوم این قربانیان متعلق به کشورهای در حال توسعه است (۱-۵).

سوء مصرف مواد مخدر نه تنها زندگی شخص را از هم می‌پاشد بلکه ارزش‌ها و هنجارهای جامعه را در معرض خطر قرار می‌دهد. نتایج تحقیقی که در سال ۱۹۸۹ توسط سازمان ملل انجام شد نشان داد که ۴۹٪ قتل‌ها، ۶۸٪ از درگیری‌های منجر به قتل، ۵۰٪ مرگ و میرهای ناشی از سوانح رانندگی، ۲۰ تا ۳۵٪ خودکشی‌ها، ۵۲٪ تجاوزهای جنسی، ۶۲٪ نزاع‌ها و درگیری‌ها، ۵۰٪ همسرآزاری‌ها و ۳۸٪ کودک‌آزاری‌ها مربوط به مصرف مواد مخدر بوده است (۷-۴).

در کشور ما، وجود تنوع مواد مصرفی، الگوهای مختلف مصرف، شرایط متفاوت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در افراد مبتلا و در معرض خطر، مبارزه با این پدیده شوم را برای مسئولان دلسوز مشکل‌تر ساخته است. شناخت خصوصیت‌های افراد معتاد، میزان شیوع اعتیاد و الگوی مصرف می‌تواند در تعیین، بعد فاجعه برای شناخت و برنامه‌ریزی در جهت تعیین اولویت‌های آموزشی فرهنگی جامعه نقش اساسی داشته باشد. از دیدگاه بعضی از پژوهش‌گران پرسش‌نامه‌های خودسنج در دانشجویان می‌تواند از ارزش بالایی برخوردار باشد (۸-۹).

روش پژوهش

این پژوهش به صورت مقطعی در پائیز ۱۳۸۰ روی ۹۹۳ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان اجرا گردید. روش انتخاب نمونه‌ها به این صورت بود که از بین دانشکده‌های مختلف، ۶ دانشکده به صورت تصادفی انتخاب گردید و پرسش‌گران پس از آموزش لازم جهت

انجام پژوهش از حداقل یکی از مواد مخدر استفاده می‌کردند. ۸۳ درصد افرادی که از مواد مخدر استفاده می‌کنند مرد و بقیه (۱۷٪) زن می‌باشند. جدول شماره ۲ نوع ماده مخدر مصرفی را در دانشجویان معتاد نشان می‌دهد. ۲۸ درصد دانشجویان معتاد ماهانه ۱ تا ۲ بار، ۵۳ درصد ۳ تا ۴ بار و بقیه (۱۹٪) ۵ تا ۹ بار از مواد مذکور استفاده می‌کنند.

جنس	زن		مرد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
سابقه مصرف ندارد	۴۷۵	۹۴/۸	۳۷۰	۷۵/۲	۸۴۵	۸۵/۱
قبلاً داشت ولی ترک کرده است	۰	۰	۱۵	۳	۱۵	۱/۵
در حال حاضر سیگاری است	۲۶	۵/۲	۱۰۷	۲۱/۷	۱۳۳	۱۳/۴
جمع	۵۰۱	۱۰۰	۴۹۲	۱۰۰	۹۹۳	۱۰۰

جدول شماره ۱: بررسی مصرف سیگار دانشجویان تحت بررسی بر حسب جنس

جنس	زن		مرد		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
نوع مواد مصرفی تریاک	۴	۲۸/۶	۱۷	۲۵	۲۱	۲۵/۶
هروئین	۱	۷/۱	۱	۱/۵	۲	۲/۴
الکل	۵	۳۵/۷	۳۲	۴۷/۱	۳۷	۴۵/۱
تریاک - هروئین و الکل	۱	۷/۱	۵	۷/۴	۶	۷/۳
تریاک و الکل	۳	۲۱/۴	۱۳	۱۹/۱	۱۶	۱۹/۵
جمع	۱۴	۱۰۰	۶۸	۱۰۰	۸۲	۱۰۰

جدول شماره ۲: نوع مواد مصرفی در دانشجویان معتاد تحت بررسی بر حسب جنس

تکمیل پرسشنامه‌ها به دانشکده‌های مربوطه اعزام و در پایان درس به کلیه کلاس‌ها مراجعه و پس از توضیح لازم، دانشجویان را متقاعد به همکاری و تکمیل پرسشنامه‌ها (بدون ذکر نام) نمودند. پرسشنامه‌ها پس از تکمیل وارد کامپیوتر شدند و توسط نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل گردیدند. به منظور تعیین ارتباط بین متغیرها از آزمون مجذور کای استفاده گردید.

ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول به منظور تعیین مشخصات دموگرافیکی افراد تحت بررسی و بخش دوم به منظور تعیین وضعیت دانشجویان از نظر استعمال دخانیات و سایر مواد مخدر تدوین شده بود. روایی پرسشنامه مورد ارزیابی و تأیید متخصصان مربوطه قرار گرفت. ضریب پایایی پرسشنامه با انجام آزمون مجدد روی ۶۰ دانشجو به فاصله دو هفته ۸۷٪ به دست آمد.

نتایج

میانگین سنی دختران $20/74$ ($SD=1/93$) و پسران $21/37$ ($SD=2/47$) سال بوده است. حدود ۱۰ درصد دانشجویان تحت بررسی در مقطع کاردانی، ۸۷ درصد در مقطع کارشناسی و بقیه (۳٪) در مقطع کارشناسی ارشد مشغول تحصیل بوده‌اند. حدود ۶۴ درصد دانشجویان در دوره روزانه و بقیه (۳۶٪) در دوره شبانه تحصیل می‌کنند.

۱/۵ درصد دانشجویان سابقه مصرف سیگار داشتند ولی ترک کرده بودند و حدود ۱۳ درصد در زمان انجام پژوهش سیگاری بودند (جدول شماره ۱). حدود ۸۰ درصد سیگاری‌ها مرد و بقیه (۲۰ درصد) زن می‌باشند. نتایج نشان داد که ۴۱ درصد افراد سیگاری به طور متوسط روزانه یک نخ سیگار، ۱۹ درصد ۲-۳ نخ، ۲۷ درصد ۴-۷ نخ و بقیه (۱۲ درصد) ۸ تا ۲۰ نخ سیگار می‌کشند.

۲ درصد دانشجویان سابقه استفاده از مواد مخدر داشته ولی ترک کرده بودند و حدود ۸ درصد در زمان

ترتیب ۴۸، ۱۵ و ۳۶ درصد بوده است ($P < 0/01$). حدود ۱۰ درصد دانشجویانی که در خوابگاه‌های دانشجویی زندگی می‌کرده‌اند از سیگار و ۷ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند. این درصدها برای دانشجویانی که در خانه‌های استیجاری زندگی می‌کنند به ترتیب ۲۴ و ۱۶ درصد و برای دانشجویانی که در جمع خانواده خود زندگی می‌کنند به ترتیب ۹ و ۴ درصد بوده است ($P < 0/01$).

۱۴ درصد دانشجویان روزانه از سیگار و ۹ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند، این ارقام برای دانشجویان شبانه به ترتیب ۱۲ و ۷ درصد بوده است. نتایج نشان داد که همبستگی بسیار قوی بین استفاده از سیگار و مواد مخدر در دانشجویان تحت بررسی وجود دارد. به طوری که حدود ۴۴٪ دانشجویانی که در حال حاضر سیگاری هستند، حداقل به یکی از مواد مخدر معتاد می‌باشند، در حالی که این ارقام برای دانشجویانی که سیگاری نیستند تنها ۳٪ می‌باشد ($P < 0/001$).

نتیجه گیری و بحث

نتایج نشان داد که حدود ۱۵ درصد دانشجویان سابقه استفاده از سیگار داشته‌اند و در زمان انجام پژوهش حدود ۱۳ درصد آنان سیگاری بوده‌اند (۸۰ درصد مرد و بقیه زن). نتایج همچنان نشان داد که حدود ۱۰ درصد دانشجویان سابقه استفاده از مواد مخدر داشته‌اند و در زمان پژوهش حدود ۸ درصد آنان حداقل از یکی از مواد تریاک، هروئین و الکل استفاده می‌کرده‌اند.

نتایج این پژوهش با پژوهش‌های انجام شده بر روی دانشجویان سایر دانشگاه‌ها در بعضی موارد همخوانی و در بعضی موارد مغایرت دارد. مثلاً میزان شیوع مصرف سیگار در دانشجویان مذکر سال آخر مذکر دانشگاه علوم پزشکی تهران ۴۳ درصد (۱۰)، در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی سمنان ۱۴ درصد (۱۱)، در دانشجویان علوم پزشکی تبریز ۷۹ درصد (۱۲) و میزان شیوع مصرف مواد مخدر در کارورزان علوم پزشکی تهران ۲۲ درصد (۱۳) گزارش شده است.

مهمترین عوامل مؤثر در استفاده از سیگار و مواد مخدر در دانشجویان نداشتن امید به آینده، بی‌کاری، نداشتن سرگرمی مناسب و تفریح، دوری از خانواده و نداشتن همسر ذکر شده است. با توجه به عوامل فوق،

از دانشجویان خواسته شده بود که مهمترین عوامل مؤثر در استفاده از سیگار و مواد مخدر را ذکر نمایند. آن‌ها مهمترین عوامل مؤثر را نداشتن امید به آینده، بی‌کاری، نداشتن سرگرمی مناسب، تفریح و تفتن، دوری از خانواده و نداشتن همسر ذکر نموده‌اند (جدول شماره ۳). شیوع استفاده از مواد مخدر در دانشجویان رشته هنر ۱۴ درصد، مهندسی ۹ درصد، مدیریت ۶ درصد، اقتصاد ۴ درصد، ادبیات و علوم انسانی ۳ درصد و علوم تربیتی ۲ درصد بوده است. حدود ۱۰ درصد دانشجویان سال اول از سیگار و ۷ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند، این ارقام برای دانشجویان سال دوم به ترتیب ۱۳ و ۸ درصد و برای دانشجویان سال سوم به بالا ۱۸ و ۹ درصد بوده است ($P < 0/05$).

حدود ۶ درصد دانشجویان ۱۸-۱۹ ساله از سیگار و ۵ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند. این ارقام برای دانشجویان ۲۱-۲۰ ساله به ترتیب ۱۵ و ۹ درصد و برای دانشجویان بالای ۲۱ سال به ترتیب ۱۷ و ۱۱ درصد بوده است ($P < 0/01$). نتایج نشان داد که حدود ۱۷ درصد دانشجویان کاردانی از سیگار و ۱۱ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند. این ارقام برای دانشجویان کارشناسی به ترتیب حدود ۱۳ و ۸ و برای دانشجویان کارشناسی ارشد ۱۱ و ۷ درصد بوده است.

در حالی که سطح سواد والدین و همچنین در قید حیات بودن پدر ارتباطی را با مصرف مواد مخدر در دانشجویان نشان نداد، ولی در قید حیات نبودن مادر با مصرف این مواد ارتباط نشان داد به طوری که حدود ۲۰ درصد دانشجویانی که مادرشان در قید حیات نیست از سیگار و ۱۵ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند. این ارقام برای دانشجویانی که مادرشان در قید حیات است به ترتیب حدود ۱۳ و ۸ درصد بوده است.

۹ درصد آزمودنی‌ها متأهل، ۸۹ درصد مجرد و ۲ درصد جدا شده یا مطلقه بوده‌اند. ۱۶ درصد دانشجویان متأهل از سیگار و ۶ درصد از مواد مخدر استفاده می‌کنند. این ارقام برای دانشجویان مجرد به ترتیب ۱۳ و ۸ درصد و برای دانشجویان جدا شده یا مطلقه به ترتیب ۳۹ و ۱۷ درصد بوده است.

۴۴ درصد دانشجویان پسر در خوابگاه‌های دانشجویی، ۳۱ درصد در خانه‌های استیجاری و ۲۵ درصد با همسر و

های دانشگاه زندگی می‌کنند بیش از دو برابر دانشجویانی است که در خوابگاه‌های دانشگاه و یا در جمع خانواده خود زندگی می‌کنند. جا دارد که مسئولان دانشگاه‌ها و سازمانهای دست‌اندرکار در جهت تدارک خوابگاه‌های دانشجویی و تشویق دانشجویان به استفاده از خوابگاه‌های دانشگاه هر چه سریعتر اقدام لازم را انجام دهند.

با توجه به ارتباط بسیار قوی بین سیگار کشیدن و استفاده از مواد مخدر، گسترش فعالیت‌های مذهبی و فرهنگی به منظور ضد ارزش محسوب نمودن کشیدن سیگار و تبلیغ درباره قبح اجتماعی آن توسط رسانه‌های گروهی امری لازم به نظر می‌رسد.

جا دارد که مسئولان امر در جهت اشتغال‌زایی، فراهم آوردن سرگرمی‌های مناسب و امکان ازدواج برای دانشجویان تلاش بیشتری را مبذول نمایند. با توجه به این که ضعف اعتقادهای مذهبی و احساس از خود بیگانگی از عوامل مؤثر در اعتیاد جوانان شناخته شده (۱۴۰ و ۱۴۱)، جا دارد که مسئولان با ایجاد برنامه‌های آموزشی متنوع و مناسب در جهت تقویت نگرش مذهبی در نسل جوان با قید فوریت اقدام نمایند.

نتایج همچنان نشان داد که محل اقامت دانشجویان ارتباط معنی داری با شیوع مصرف سیگار و مواد مخدر دارد به طوری که شیوع مصرف سیگار و مواد مخدر در دانشجویانی که در خانه‌های استیجاری خارج از خوابگاه

مواد مخدر		سیگار				ماده مصرفی	دلایل	
مرد		زن		مرد				زن
درصد	تعداد (n=68)	درصد	تعداد (n=14)	درصد	تعداد (n=107)	درصد	تعداد (n=26)	
۳۵/۲	۲۴	۲۱/۴	۳	۲۸/۹	۳۱	۱۵/۳	۴	نداشتن سرگرمی مناسب
۸/۸	۶	۷/۱	۱	۱۴	۱۵	۳/۸	۱	دوری از خانواده
۱۴/۷	۱۰	۱۴/۲	۲	۱۴	۱۵	۳/۸	۱	نداشتن همسر
۱۹/۱	۱۳	۲۸/۵	۴	۲۴/۲	۲۶	۱۹/۲	۵	نداشتن امید به آینده
۱۱/۷	۸	۲۸/۵	۴	۲۲/۴	۲۴	۱۹/۲	۵	بیکاری
۸/۸	۶	۱۴/۲	۲	۱۲/۱	۱۳	۱۱/۵	۳	تقلید و خود نمایی
۱/۴	۱	۱۴/۲	۲	۰/۹	۱	۱۵/۳	۴	اختلاف بین والدین
۱۱/۷	۸	۱۴/۲	۲	۶/۵	۷	۷/۶	۲	داشتن بیماری روحی و روانی
۱/۴	۱	۷/۱	۱	۰	۰	۷/۶	۲	اختلاف با والدین
۴/۴	۳	۰	۰	۱/۸	۲	۳/۸	۱	اختلاف با همسر
۰	۰	۰	۰	۲/۸	۳	۰	۰	دوست نداشتن رشته تحصیلی
۴/۴	۳	۰	۰	۲/۸	۳	۰	۰	داشتن بیماری جسمی
۲۰/۵	۱۴	۲۸/۵	۴	۱۲/۱	۱۳	۲۳	۶	تفریح و تفتن و خوشگذرانی
۱/۴	۱	۰	۰	۰	۰	۳/۸	۱	رفیق ناباب
۲/۹	۲	۰	۰	۱/۸	۲	۳/۸	۱	دور شدن از غصه‌ها
۲/۹	۲	۰	۰	۱/۸	۲	۰	۰	نرسیدن به معشوق
۱/۴	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	احساس پوچی از زندگی
۰	۰	۰	۰	۳/۷	۴	۰	۰	رفع خستگی
۰	۰	۷/۱	۱	۱/۸	۲	۱۱/۵	۳	کنجکاوی و ماجراجویی

منابع

- (۱) خدا کرمی ناهید، کیانپور مریم، چنگیز طاهره، قهیری عطاء ا...، شیران عزت «بررسی تأثیر در معرض دود سیگار قرار گرفتن مادران باردار غیر سیگاری بر وزن هنگام تولد نوزادان زنان مراجعه کننده به زایشگاه شهید بهشتی شهر اصفهان ۷۶-۱۳۷۵». مجله علمی دانشکده پرستاری و مامایی، شماره ۱۲، صص ۸۸-۸۵.
- (۲) رمضانخانی علی، حیدر نیا علیرضا، غفرانی پور فضل الله، بابائی غلامرضا «بررسی شیوع سیگار کشیدن در نوجوانان و جوانان هنگام ورود به خدمت سربازی» فصلنامه علمی- پژوهشی دانشسور، دانشگاه شاهد، بهار ۱۳۷۸، سال ششم، شماره ۲۳، صص ۵۸-۵۳.
- 3) Tobacco or health: a global status report, W.H.O. 1997:47.
- 4) Smoking in the world, WHO. J. 1995, (14): 21-22
- 5) Cigarette smoking among adults-USA. MMWR 1994 Dec. P. 23-24
- 6) Preventing tobacco use among young people: A report of the surgeon and human servives. 1994
- (۷) فاتحی مهناز «ارقام و حقایقی درباره سیگار، الکل و مواد مخدر» بهداشت جهان، سال یازدهم، شماره اول.
- (۸) ژرفای تربیت شماره یازدهم، دفتر پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر وزارت آموزش و پرورش، سال دوم ۱۳۷۹
- (۹) ماهنامه ژرفای تربیت شماره ۵، وزارت آموزش و پرورش، دفتر پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر، آذر ۱۳۷۸
- (۱۰) ستاد مبارزه با مواد مخدر، اداره کل مطالعات و پژوهش‌های دفتر ریاست جمهوری، زمستان ۱۳۷۷
- (۱۱) نظری علی اکبر «بررسی وضعیت استعمال سیگار در بین دانشجویان پسر دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سمنان در سال ۱۳۷۸». مجله دانشگاه علوم پزشکی سمنان، سال ۱۳۷۹.
- (۱۲) ج شهام فر، ف گلباز «بررسی علل و نگرشهای روانی مصرف سیگار توسط دانشجویان پزشکی تبریز». مقاله ارائه شده در کنگره پژوهشهای روانپزشکی و روانشناسی در ایران. ۱۳۷۶.
- (۱۳) موسوی سید غفور، ولیزاده رضا «استعمال دخانیات و سایر مواد مخدر در کارورزان علوم پزشکی و والدین آنها». مقاله ارائه شده در اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان. ۱۳۸۰
- (۱۴) ماهنامه ژرفای تربیت شماره ۲۳، خرداد ۸۰، نشریه پیشگیری از مواد مخدر در آموزش و پرورش.